

Sygn. akt I ACa 522/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lipca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Sławomir Jamróg
Sędziowie:	SSA Józef Wąsik SSO del. Wojciech Żukowski (spr.)
Protokolant:	st. sekr. sądowy Urszula Kłosińska

po rozpoznaniu w dniu 18 lipca 2018 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa **W. B.**

przeciwko **L. J.**

o ustalenie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 11 stycznia 2018 r. sygn. akt I C 1981/16

1. **oddala apelację;**

2. **nie obciąża powoda kosztami postępowania apelacyjnego;**

3. **przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz:**

- adwokata M. M. (1) kwotę 3321 zł, w tym 621 zł podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym,

- adwokata M. B. kwotę 3321 zł, w tym 621 zł podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

SSA Józef Wąsik SSA Sławomir Jamróg SSO del. Wojciech Żukowski

UZASADNIENIE

Powód W. B. w pozwie z dnia 2 listopada 2016 r. skierowanym przeciwko L. J. wniósł o ustalenie, że umowa dożywocia zawarta między powodem, a pozwaną L. J. w dniu 6 kwietnia 2001 r. przed notariuszem L. N. w formie aktu

notarialnego Rep.(...) istnieje i jest ważna. Wniósł również o zasądzenie od pozwanej kosztów postępowania według norm przepisanych.

W uzasadnieniu pozwu wskazał, że wyrokiem z dnia 3 kwietnia 2008 r. Sąd Rejonowy w M. uzgodnił treść księgi wieczystej KW nr (...) prowadzonej dla nieruchomości położonej w B., składającej się z działki nr(...) o pow. 16 ha, w ten sposób że w dziale(...), w miejsce M. P., wpisał pozwaną L. J.. Podstawą takiego orzeczenia była opinia sądowo – psychiatryczna z dnia 4 stycznia 2008 r., autorstwa biegłej A. R., w której stwierdzono, że L. J. przy zawieraniu z powodem umowy z dnia 6 kwietnia 2001 r. znajdowała się w stanie wyłączającym świadome i swobodne powzięcie decyzji.

Powód podniósł, że do ustalenia nieważności umowy i uzgodnienia treści księgi wieczystej doszło jedynie na podstawie opinii biegłego lekarza z dnia 4 stycznia 2008 r., zaś Sąd całkowicie pominął zeznania świadków – lekarzy prowadzących leczenie pozwanej w latach 1996-2006. Jego zdaniem L. J. w dacie zawarcia umowy między stronami była świadoma swoich czynów, a zatem umowa z dnia 6 kwietnia 2001 r. winna być uznana za istniejącą i ważną. Jako interes prawny w domaganiu się ustalenia istnienia i ważności umowy powód wskazał, iż obecnie toczy się przeciwko niemu postępowanie egzekucyjne o eksmisję z nieruchomości, którą zajmuje. Ponadto przy ustaleniu istnienia i ważności umowy dożywocia, powód ponownie stanie się właścicielem nieruchomości, bowiem będzie możliwe na mocy korzystnego dla W. B. wyroku, złożenie przez niego wniosku o wpis w księdze wieczystej swego prawa własności i żądanie ujawnienia go w miejsce pozwanej jako właściciela przedmiotowej nieruchomości. Zmaterializują się wówczas także jego roszczenia wobec L. J. np. o bezumowne korzystanie z nieruchomości przez pozwaną, jak też dojdzie do eliminacji ewentualnych roszczeń osób trzecich wobec powoda, a związanych z dokonywanymi przez niego rozporządzeniami tą nieruchomością.

Pozwana L. J. w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda kosztów postępowania według norm przepisanych.

W uzasadnieniu podała, że powód prowadzi polemikę i kwestionuje ustalenia poczynione przez Sąd Rejonowy w M. w sprawie sygn. akt I C 186/06, w której doszło do uzgodnienia treści przedmiotowej księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Podniosła, iż powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym jest powództwem dalej idącym, niż o ustalenie ważności umowy. Powód w niniejszej sprawie domaga się odmiennych ustaleń niż w sprawie I C 186/06, gdzie biegła sądowa lek. med. A. R. w opinii z dnia 4 stycznia 2008 r. podała jednoznacznie, że L. J. w chwili podpisywania aktu notarialnego w dacie 6 kwietnia 2001 r., na skutek przewlekłej choroby psychicznej o obrazie schizofrenii paranoidalnej, znajdowała się w stanie wykluczającym świadome i swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Zdaniem pozwanej, niniejsze postępowanie ma na celu nękanie L. J. przez W. B., który wnosil przeciwko niej już kilka spraw cywilnych, gdzie jednak sądy wydawały wyroki oddalające jego żądania.

Na rozprawie w dniu 11 stycznia 2018 r. (k. 230-231) powód przedłożył postanowienie Sądu Rejonowego w M. z dnia 25 października 2017 r., sygn. akt I C 490/14 wydane w sprawie z powództwa L. J. przeciwko W. B. i M. P. o odszkodowanie za bezumowne korzystanie z lokalu mieszkalnego. Postanowieniem tym Sąd na zasadzie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. zawiesił sprawę I C 490/14, przyjmując że wynik niniejszej sprawy sygn. akt I C 1981/16 będzie miał znaczenie dla rozstrzygnięcia postępowania toczącego się przed Sądem Rejonowym w M., co zdaniem powoda także ma świadczyć o posiadaniu przez niego interesu prawnego w żądaniu ustalenia.

Pełnomocnik powoda z urzędu wniósł o zasądzenie kosztów procesu i przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu, a z ostrożności procesowej, wniósł o nie obciążenie kosztami procesu powoda z uwagi na jego trudną sytuację materialną.

Pełnomocnik z urzędu pozwanej wniósł o zasądzenie kosztów pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu w wysokości 150% stawki minimalnej oświadczając, że koszty te nie zostały pokryte w całości, ani w części.

Wyrokiem z dnia 11 stycznia 2018 r. Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił powództwo, nie obciążył powoda kosztami procesu, przyznał od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz adwokata M. M. (2) kwotę 4.428 zł (cztery tysiące czterysta dwadzieścia osiem złotych) - w tym podatek VAT 23 % - tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu, które nie zostały pokryte oraz przyznał od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz adwokata M. B. kwotę 4.428 zł (cztery tysiące czterysta dwadzieścia osiem złotych) - w tym podatek VAT 23 % - tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu, które nie zostały pokryte.

Za bezsporne Sąd przyjął, że w dniu 6 kwietnia 2001 r. powód W. B. i pozwana L. J. zawarli przed notariuszem L. N. umowę o dożywocie Rep.(...) nr(...). Jej mocą (§4) pozwana przeniosła na powoda, w zamian za dożywocie określone w art. 908 k.c. własność całej nieruchomości położonej w B., gmina D. składającej się z działki nr (...) o pow. 1,16 ha wraz z posadowionym na niej budynkiem mieszkalnym oznaczonym nr porządkowym (...) w B. oraz udział wynoszący 1/2 części w niezabudowanej nieruchomości położonej w B., gmina D., składającej się z działki nr (...) o pow. 0,16 ha. W. B. przyjął przeniesienie własności i współwłasności tychże nieruchomości, a w zamian za to zobowiązał się zapewnić L. J. dożywcotnie utrzymanie, a zatem zobowiązał się przyjąć ją za domownika, dostarczyć jej wyżywienia, ubrania, mieszkania, światła i opału, zapewnić jej odpowiednią pomoc i pielęgnowanie w chorobie oraz sprawić jej własnym kosztem pogrzeb odpowiadający zwyczajom miejscowym. Na podstawie umowy o dożywocie oraz postanowienia Sądu Rejonowego w M. z dnia 21 lutego 2011 r., sygn. akt I Ns 874/99 o dziale spadku, Sąd Rejonowy w M. Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w D. urządził księgę wieczystą KW nr(...), w której dziale (...) ujawniono nieruchomość złożoną z dz. (...) o pow. 1 ha 16 a, w dziale (...) wpisano jako właściciela W. B., zaś w dziale (...) umowę dożywocia na rzecz L. J.. W. B. umową darowizny z dnia 28 września 2006 r., sporządzoną w formie aktu notarialnego Rep. (...) nr (...), darował wymienioną wyżej nieruchomość M. P..

Ponadto Sąd I instancji ustalił, że przed Sądem Rejonowym w M. toczyło się postępowanie z powództwa L. J. przeciwko W. B. i M. P., sygn. akt I C 186/06. Powódka pierwotnie domagała się stwierdzenia, że oświadczenie woli jakie złożyła W. B. w umowie dożywocia sporządzonej w formie aktu notarialnego w dniu 6 kwietnia 2011 r. przed Notariuszem L. N. w Kancelarii Notarialnej w M. przy ul. (...) Rep. (...) nr (...) przedmiotem której była nieruchomość położona w B., oznaczona jako dz.(...) dla której Sąd Rejonowy w M., Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w D. prowadził (...) (aktualnie Kw (...)) jest nieważne. Jako przyczynę nieważności wskazywała na fakt, iż w dacie zawarcia umowy znajdowała się w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli z uwagi na swoje schorzenia. L. J. po ustaleniu, że W. B. darował aktem notarialnym Rep. (...) z dnia 28 września 2006 r. przedmiotową nieruchomość M. P. zmieniła żądanie pozwu. Domagała się ostatecznie uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym przez dokonanie w dziale (...) księgi wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w M. Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w D. dla nieruchomości położonej w B., składającej się z dz.(...) o pow. 1 ha 16a wpisu prawa własności tejże nieruchomości na rzecz L. J. w miejsce dotychczasowego wpisu M. P.. Wyrokiem z dnia 3 kwietnia 2008 r., sygn. akt I C 186/06 Sąd Rejonowy w M., I Wydział Cywilny w punkcie 1. uzgodnił treść księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w ten sposób, że nakazał, aby w dziale (...) księgi wieczystej Kw nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w M. Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w D. dla nieruchomości położonej w B., składającej się z działki nr(...) o pow. 1 ha 16a, wpisać w miejsce M. P. córki E. i Z. – L. J. córkę W. i S., zaś w punkcie II. oddalił powództwo w stosunku do pozwanego W. B.. W uzasadnieniu wyroku z dnia 3 kwietnia 2008 r. Sąd Rejonowy w M. wskazał, że świadkowie Z. K., L. N. i W. G. zeznawali, że L. J. zachowywała się normalnie, jednak nie mieli oni przygotowania medycznego do stwierdzenia u niej zaburzeń schizofrenii i dla świadków, jako osób nie będących lekarzami – psychiatrami. Jednakże to w oparciu o zeznania tych świadków i pozostały materiał dowodowy opinię sądowo-psychiatryczną w sprawie wydała lek. med. A. R., stwierdzając, że L. J. w chwili podpisywania aktu notarialnego w dniu 6 kwietnia 2001 r., na skutek przewlekłej choroby psychicznej o obrazie schizofrenii paranoidalnej znajdowała się w stanie wykluczającym świadome i swobodne powzięcie decyzji oraz wyrażenie woli. W ocenie Sądu Rejonowy w M. zdiagnozowane u L. J. schorzenie psychiczne wyklucza, zgodnie z wnioskami opinii psychiatrycznej lek. med. A. R. przeprowadzonej w sprawie, aby powódka w dacie dokonywania czynności prawnej polegającej na przeniesieniu własności nieruchomości oznaczonej jako dz.(...) w B. tj. w dniu 6 kwietnia 2001 r. mogła świadomie podjąć decyzję i wyrazić wolę. Doprowadziło to Sąd do przekonania, że L. J. złożyła nieważne oświadczenie woli, co skutkowało

nieważnością całej czynności prawnej - umowy o dożywocie, wobec braku ważnego oświadczenia obydwu stron. Podkreślił, że na podstawie nieważnej umowy o dożywocie nie mógł zaistnieć skutek rzeczowy w postaci przejścia własności przedmiotowej nieruchomości na W. B.. Skoro zaś nieruchomość została później darowana nieodpłatnie przez W. B. M. P., a wyłączone było działanie rękami publicznej wiary ksiąg wieczystych, to nie nastąpił skutek w postaci przeniesienia własności nieruchomości przez osobę nie będącą jej właścicielem. Skoro W. B. nie służyło prawo własności oraz wyłączone było działanie rękami publicznej wiary ksiąg wieczystych, to W. B. nie mógł skutecznie przenieść własności nieruchomości (...) położonej w B. na M. P.. Sąd wskazał, że doszło do niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej, a rzeczywistym stanem prawnym z art. 10 ust. 1 u.k.w.h., gdzie w księdze wieczystej Kw (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w M. Zamiejskowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w D., w której dziale(...)wpisana jest wyłącznie nieruchomość złożona z dz. (...), położona w B., w dziale (...). tej księgi jako właściciel ujawniona była M. P., gdy w rzeczywistości właścicielem tej nieruchomości jest L. J.. Sąd oddalił powództwo wobec W. B., bowiem w dacie wydania orzeczenia w księdze wieczystej nieruchomości jako właściciel wpisana była M. P., nie zaś W. B.. Od powyższego orzeczenia apelację wnieśli pozwani W. B. i M. P.. Wyrokiem z dnia 10 lipca 2008 r., sygn. akt II Ca 799/08 Sąd Okręgowy w K. II Wydział Cywilno-Odwoławczy zmienił zaskarżony wyrok jedynie w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach w punkcie IV. wyroku, zaś w pozostałym zakresie apelację oddalił. W uzasadnieniu Sąd podkreślił, że L. J. nie miała interesu prawnego w ewentualnym wniesieniu powództwa o stwierdzenie nieważności umowy dożywocia, bowiem powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, jest w tym wypadku powództwem dalej idącym.

Z powództwa W. B. przeciwko L. J. toczyło się postępowanie o zapłatę kwoty 350.000 zł tytułem kosztów opieki i utrzymania L. J. przez W. B. i nakładów jakie powód ponosił na nieruchomość w B.. Sąd Okręgowy w K.wyrokiem z dnia 5 marca 2013 r., sygn. akt I C 60/09, oddalił powództwo w tej sprawie. Apelacja od tego orzeczenia wniesiona przez W. B. została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 3 października 2013 r., sygn. akt I ACa 792/13 i I ACz 1172/13.

M. P. wniosła do Sądu Rejonowego w M. pozew przeciwko L. J. o zapłatę kwoty 65.284,44 zł tytułem pożyczki i nakładów poniesionych na odbudowę domu usytuowanego na działce nr (...)położonej w B. nr (...). Wyrokiem z dnia 5 lutego 2013 r., sygn. akt I C 173/09, Sąd Rejonowy wM.oddalił to powództwo. Apelacja i zażalenie M. P. od powyższego wyroku i postanowienia o kosztach procesu zostały oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego w K., II Wydział Cywilno-Odwoławczy z dnia 7 listopada 2013 r., sygn. akt II Ca 694/13, II Cz 823/13.

L. J. wniosła do Sądu Rejonowego w M. pozew przeciwko W. B., M. P. i małoletniemu D. P., reprezentowanemu przez M. P. o eksmisję. Wyrokiem z dnia 11 lutego 2014 r. sygn. akt I C 43/10, Sąd Rejonowy w M. nakazał pozwanym W. B., M. P. i małoletniemu D. P. opuszczenie i opróżnienie ze swoich rzeczy budynku mieszkalnego położonego w B. nr (...) a znajdującego się na działce (...) obj. (...) i przyznał im prawo do lokalu socjalnego wstrzymując eksmisję do czasu złożenia pozwanym przez Gminę D. oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego. Prowadzone na mocy powyższego wyroku czynności egzekucyjne przez Komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w M. E. G., w sprawie sygn. akt Km 573/16, były skuteczne, wobec czego W. B., M. P. oraz D. P. opuścili do grudnia 2016 r. dom w (...).

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny zważył Sąd I instancji, że przepis art. 189 k.p.c., stanowi, że powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Ocenił, że interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. jest to obiektywna (czyli rzeczywiście istniejąca), a nie tylko hipotetyczna (czyli w subiektywnym odczuciu strony) potrzeba prawna uzyskania wyroku odpowiedniej treści, występująca wówczas, gdy powstała sytuacja rzeczywistego naruszenia albo zagrożenia naruszenia określonej sfery prawnej. Praktycznie rzecz biorąc, interes prawny występuje wtedy, gdy sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a jednocześnie interes ten nie podlega ochronie w drodze innego środka. Z kolei brak interesu prawnego, jako przesłanki powództwa z art. 189 k.p.c., zachodzi wówczas, gdy strona nie ma jakiegokolwiek potrzeby ustalania stosunku prawnego lub prawa, gdyż jego

sfera prawna nie została ani naruszona, ani zagrożona przez pozwanego. Brak interesu prawnego, jako przesłanki materialnoprawnej powództwa o ustalenie, powoduje oddalenie powództwa.

Sąd podzielił pogląd wyrażony w wyroku Sądu Apelacyjnego wB.z dnia 7 lutego 2014 r., sygn. akt I ACa 408/13 (LEX nr 1437870), iż: „interes prawny występuje wtedy, gdy sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a jednocześnie interes ten nie podlega ochronie w drodze innego środka.” Powołał się nadto na orzeczenie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 października 1990 r., sygn. akt I CR 649/90 (LEX 158145), w którym stwierdzono, że dopuszczalność powództwa o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego w świetle art. 189 k.p.c. zależy od istnienia interesu prawnego w ustaleniu. Wykładnia pojęcia interesu prawnego ukształtowała pogląd, że interes ten istnieje tylko wtedy, gdy powód w potrzebie ochrony swej sfery prawnej, uczynić może zadość przez samo ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. Konsekwencją takiego poglądu jest również dalszy, utrwalony pogląd, że interes ten nie istnieje wówczas, gdy już jest możliwe wytoczenie powództwa o świadczenie, chyba że ze spornego stosunku prawnego wynikają jeszcze dalsze skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o świadczenie nie jest możliwe lub nie jest jeszcze aktualne. Istnienie interesu prawnego stanowi przesłankę merytoryczną rozstrzygnięcia o roszczeniu opartym na art. 189 k.p.c., podlegającą badaniu w każdym stanie sprawy i z urzędu.” O występowaniu interesu prawnego świadczy możliwość stanowczego zakończenia w tej drodze sporu, natomiast przeciwko jego istnieniu - możliwość uzyskania pełniejszej ochrony praw powoda w drodze innego powództwa. Powołując się na utrwalone orzecznictwo Sądu Najwyższego (wyrok SN z dnia 22 listopada 2002 r., IV CKN 1519/00, Lex nr 78333) stwierdził, że „interes prawny nie zachodzi z reguły, gdy zainteresowany może na innej drodze osiągnąć w pełni ochronę swoich praw”, zaznaczając, że Sąd Najwyższy zajął identyczne stanowisko także w szeregu innych swoich orzeczeń (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1997 r., II CKN 201/97, Monitor Prawniczy 1998/2/3; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1998 r., II CKN 572/97, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2000 r. II CKN 750/99 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2001 r., I PKN 333/00, Prokuratura i Prawo 2002/2/43).

Zauważył Sąd I instancji, że w przedmiotowej sprawie powód upatruje istnienia interesu prawnego w ustaleniu istnienia i ważności umowy dożywocia z dnia 6 kwietnia 2001 r. w tym, że na jej podstawie powód był wcześniej ujawniony w księdze wieczystej nieruchomości objętej kw nr (...) jako właściciel, a obecnie ujawniona jako właścicielka w dziale (...). powołanej księdze wieczystej tej nieruchomości jest pozwana L. J.. Powód podnosił, że w przypadku uzyskania stosownego rozstrzygnięcia w niniejszym postępowaniu, mógłby złożyć wniosek o wpis w księdze wieczystej swego prawa własności i żądać ujawnienia go w miejsce pozwanej jako właściciela nieruchomości w B. dz.(...). Kolejno powód wskazywał, że zmaterializują się wówczas także jego roszczenia wobec L. J. np. o bezumowne korzystanie z nieruchomości przez pozwaną, jak też dojdzie do eliminacji ewentualnych roszczeń osób trzecich wobec powoda, a związanych z dokonywanymi przez niego rozporządzeniami tą nieruchomością.

Zdaniem Sądu I instancji przedstawiona powyżej argumentacja wskazuje na to, że w istocie zachodzi brak interesu prawnego powoda w żądaniu ustalenia istnienia i ważności umowy o dożywocie z dnia 6 kwietnia 2001 r. Wskazał, że z powództwa L. J. toczyło się przeciwko W. B. i M. P. postępowanie przed Sądem Rejonowym w M., gdzie wyrokiem z dnia 3 kwietnia 2008 r. sąd ten uzgodnił treść księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w ten sposób, że nakazał aby w dziale (...). księdze wieczystej Kw nr (...)prowadzonej przez Sąd Rejonowy w M. dla nieruchomości położonej w B., składającej się z działki nr (...) o pow. 1 ha 16a, wpisać w miejsce M. P. L. J., a w punkcie II. oddalił powództwo w stosunku do pozwanego W. B., zaś apelacja od tego orzeczenia została oddalona. W procesie tym Sąd badał okoliczności podnoszone przez powoda w niniejszym postępowaniu, a dotyczące stanu psychicznego L. J. na datę zawarcia umowy z dnia 6 kwietnia 2001 r. Sąd dokonał ustaleń w oparciu o opinię sądowo-psychiatryczną biegłego sądowego, że na skutek przewlekłej choroby psychicznej L. J. w dacie zawarcia umowy dożywocia z W. B. znajdowała się w stanie wykluczającym świadome i swobodne powzięcie decyzji oraz wyrażenie woli. Z uwagi na nieważność złożonego oświadczenia woli, cała umowa o dożywocie została uznana przez Sąd za nieważną, a zatem własność objętej nią nieruchomości nie mogła skutecznie przejść na W. B. i nie mógł on kolejno darować jej M. P.. Z uwagi na powyższe Sąd stwierdził niezgodność między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze

wieczystej Kw (...), a rzeczywistością, gdyż w rzeczywistości właścicielem nieruchomości położonej w B. dz. (...) jest L. J.. Ustaleniami faktycznymi dotyczącymi działania L. J. w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli, na podstawie których Sąd Rejonowy w M. bezpośrednio zindywidualizował normę prawną będącą podstawą rozstrzygnięcia, toteż Sąd jest związany - zgodnie z art. 356 k.p.c. W ocenie Sądu chociaż oba postępowania: niniejsze i toczące się przed Sądem Rejonowym w M. do sprawy sygn. akt I C 186/06 nie są tożsame, co skutkowało oddaleniem wniosku pozwanej o odrzucenie pozwu postanowieniem z dnia 28 kwietnia 2017 r., to jednak ich zakres przedmiotowy był w zbieżny w odniesieniu do oceny stosunku prawnego - ważności umowy dożywocia zawartej pomiędzy stronami.

Wskazał Sąd I instancji, iż sądy wielokrotnie wypowiadały się w kwestii istnienia interesu prawnego w ustaleniu w sytuacji, gdy możliwe byłoby żądanie uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem nieruchomości na podstawie art. 10 ust. 1. Za dominujące i zasługujące na aprobatę należy uznać stanowisko, zgodnie z którym powód nie ma w takiej sytuacji interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. Istnienie roszczenia z art. 10 ust. 1 wyłącza interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie (por. wyrok SN z 25 października 2002 r., IV CKN 1425/2000, LexisNexis nr 2415223; wyrok SA w Warszawie z 11 stycznia 2005 r., I ACa 394/2004, LexisNexis nr 3050836; wyrok SN z 4 marca 2011 r., I CSK 351/2010, LexisNexis nr 2573728).

Samo zawieszenie na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. przez Sąd Rejonowy w M. postępowania w sprawie z powództwa L. J. przeciwko W. B. i M. P. o zapłatę odszkodowania za bezumowne korzystanie z lokalu mieszkalnego, także nie przesądza o posiadaniu przez powoda interesu prawnego w niniejszej sprawie, bowiem L. J., będąca w tamtym postępowaniu powódką, ma obowiązek wykazać istnienie swojego roszczenia, w tym tytuł prawny, z którego jej wywodzi, a okoliczności te podlegają badaniu w tamtym postępowaniu. Skoro także powodowi w rozumieniu formalnym przysługują dalej idące roszczenia np. o zapłatę z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości czy o uzgodnienie treści księgi wieczystej, to należy przyjąć, że w powód ma możliwość dochodzenia tych właśnie roszczeń, a w ramach wszczętych przez niego postępowań sądy powinny badać istnienie wszystkich przesłanek dochodzonych przez powoda roszczeń, w tym, czy przysługuje mu tytuł własności przedmiotowej nieruchomości, co wyklucza potrzebę ustalania tego w odrębnym procesie o ustalenie. Mając powyższe na uwadze przyjął Sąd I instancji, że powód nie udowodnił, że posiada konieczny interes prawny w żądaniu ustalenia w rozumieniu art. 189 k.p.c. Sam skutek jaki wywołałoby uprawomocnienie się wyroku ustalającego, nie zapewniłby bowiem powodowi ochrony jego praw i interesów w sposób definitywny, a stanowiłby jedynie orzeczenie możliwe do wykorzystania w innych postępowaniach z powództw W. B..

Nie zasługiwał na uwzględnienie również argument powoda, że wydanie dla niego korzystnego rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie będzie stanowiło automatycznie o możliwości wnioskowania przez W. B. o wpis w dziale (...) księgi wieczystej nieruchomości, powoda jako właściciela tej nieruchomości na podstawie umowy dożywocia, w miejsce obecnie figurującej tam pozwanej L. J.. Wskazał, że w wyroku z dnia 16 lutego 2011 r. sygn. akt I CSK 305/2010 (LEX nr 798231) Sąd Najwyższy orzekł, iż wyrok wydany w sprawie wniesionej na podstawie art. 189 k.p.c., nie mogąc stanowić podstawy wpisu (wykreślenia) w księdze wieczystej, mógłby stanowić wyłącznie dowód w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej wniesionej na podstawie art. 10 u.k.w.h. ze stanowiskiem tym należy się zgodzić. Zatem pozytywny dla powoda wyrok nie mógłby spowodować sam w sobie oczekiwanego przez niego efektu w postaci powrotnego objęcia we władanie nieruchomości w B., ani jakiegokolwiek innego efektu wyrażającego się w rozwiązaniu zaistniałego sporu bez konieczności wszczynania innych postępowań. Przeciwnie, sam powód wskazywał, że wyrok uwzględniający jego powództwo dopiero pozwoli mu na dalsze dochodzenie roszczeń i składanie wniosków w innych postępowaniach. Stanowisko powoda potwierdza tezę o braku jego interesu prawnego w wytoczeniu powództwa w niniejszej sprawie, co stanowi negatywną przesłankę uwzględnienia powództwa bez konieczności badania pozostałych przesłanek.

Mając powyższe na uwadze Sąd I instancji oddalił powództwo, o czym orzekł w punkcie I. wyroku na podstawie powołanych przepisów.

O kosztach procesu Sąd I instancji orzekł w punkcie II. wyroku na podstawie przepisu art. 102 k.p.c., zgodnie z którym w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Ustawodawca przyznaje Sądowi pewną swobodę w zasądzeniu kosztów procesu, gdy stosowaniu zasady odpowiedzialności za wynik sporu (art. 98 k.p.c.) sprzeciwiają się względy słuszności (por: postanowienie SN z dnia 13.10.1976 r., IV PZ 61/76, LEX nr 7856, postanowienie SA w Katowicach z dnia 29 września 1998 r., III APz 29/98, OSA 2000/4/17). Sąd ten uznał przypadek powoda za szczególnie uzasadniony. Sąd miał tu na względzie trudną sytuację osobistą i materialną powoda, co m.in. skutkowało zwolnieniem powoda od ponoszenia kosztów sądowych w całości i ustanowieniem dla niego pełnomocnika z urzędu (postanowienie z dnia 15 listopada 2016 r. – k. 16). Zatem obciążanie powoda kosztami procesu byłoby dla niego nadmiernym obciążeniem finansowym. Za dodatkową okoliczność uzasadniającą zastosowanie art. 102 k.p.c. Sąd uznał to, że powód mógł mieć subiektywne przeświadczenie o zasadności swojego żądania, a pozew wniósł samodzielnie bez pomocy prawnej.

W punktach III. i IV. wyroku przyznano od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz pełnomocników powoda i pozwanej z urzędu: adwokata M. M. (2) oraz adwokata M. B., stosownie do wartości przedmiotu sporu w niniejszej sprawie, a zatem w stawce maksymalnej kwoty po 3.600 zł powiększone o podatek VAT 23%, czyli kwoty po 4.428,00 zł, tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej obu stronom z urzędu, które to koszty nie zostały pokryte, na podstawie § 8 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2016 r., poz. 1714). W ocenie Sądu I instancji wnioszek pełnomocnika z urzędu pozwanej o zasądzenie stawki w wysokości 150% kwoty podstawowej nie zasługiwał na uwzględnienie i należna była stawka podstawowa. Sąd miał na względzie charakter i zakres merytorycznych czynności, jakie musiał wykonać pełnomocnik, fakt że sprawa nie była skomplikowana, ani obszerna, postępowanie dowodowe było zwarte i nakład pracy pełnomocnika był przeciętny, co uzasadnia zastosowania stawki podstawowej.

Apelację od tego wyroku złożył powód, zaskarżając go w zakresie pkt I oraz III i zarzucając:

- mające istotny wpływ na wynik sprawy naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 189 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i bezpodstawne przyjęcie, że powód nie posiada interesu prawnego we wniesieniu powództwa,

- mające istotny wpływ na wynik sprawy naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 365 § 1 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i bezpodstawne przyjęcie, że w niniejszym postępowaniu Sąd jest związany w jakimkolwiek zakresie ustaleniami stanowiącymi podstawę wydania innych wyroków, w tym wyroku wydanego przez Sąd Rejonowy w M. do sygn. akt I C 186/18,

- mające istotny wpływ na wynik sprawy naruszenie przepisów postępowania tj. art. 356 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i bezpodstawne przyjęcie bez wyjaśnienia tego w uzasadnieniu, że na mocy art. 356 k.p.c. sąd jest związany ustaleniami faktycznymi dotyczącymi działania L. J. w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli, poczynionymi przez Sąd Rejonowy w M. w sprawie sygn.. akt I C 186/06,

- mające istotny wpływ na wynik sprawy naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. polegające na braku wszechstronnego rozważanie zebranego materiału dowodowego, dowolnej ocenie dowodów i braku zawarcia w uzasadnieniu wyroku właściwej podstawy faktycznej i w konsekwencji błędnym przyjęciu bez należytego uzasadnienia, iż:

-- nie zachodzą okoliczności uzasadniające istnienie interesu prawnego po stronie powoda, mimo iż powód wykazał istnienie interesu prawnego we wniesieniu powództwa, w tym w szczególności wykazał, że od rozstrzygnięcia sprawy zależy rozstrzygnięcie innych postępowań, a przy tym uzyskanie rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie zapewnia powodowi najpełniejszą ochronę i prowadzi do definitywnego rozstrzygnięcia sporów toczonych przez pozwaną, bez konieczności każdorazowej przesłankowej oceny kwestii ważności umowy,

-- nie wykazano ważności umowy zawartej w pozwanej, skoro Powód wykazał skuteczne zawarcie umowy we właściwej formie, a pozwana nie zaferowała adekwatnych dowodów mających wykazywać jej rzekomą nieważność.

Nadto z ostrożności procesowej zarzucił mające istotny wpływ na wynik sprawy naruszenie przepisów postępowania tj. art. 227 k.p.c. i art. 278 § 1 k.p.c. polegające na oddaleniu wniosków dowodowych powoda (z zastrzeżeniem, że powód podtrzymuje stanowisko, iż w świetle art. 6 k.c. ciężar dowodowy co do wykazania stanu psychicznego pozwanej ciążył na pozwanej), w tym wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego psychiatry, na okoliczność ustalenia braku przeszkód po stronie pozwanej dla świadomego i swobodnego złożenia przez pozwaną oświadczeń woli w związku z zawarciem umowy o dożywocie z dnia 6 kwietnia 2001r. czy wniosków o zażądanie dokumentów jak i przesłuchanie świadków i stron.

W oparciu o powyższe zarzuty wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości oraz zasądzenie na rzecz Powoda od Pozwanej kosztów postępowania przed Sądem I instancji oraz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego wg. norm przepisanych oraz o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz pełnomocnika z urzędu adw. M. M. (1) kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu wg. norm przepisanych, w szczególności tak w postępowaniu przed Sądem I instancji jak i w postępowaniu apelacyjnym.

W uzasadnieniu podtrzymał stanowisko, że w oparciu o korzystne rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie powód może złożyć wniosek o wpis do księgi wieczystej i zażądać ujawnienia go w miejsce pozwanej jako właściciela bez konieczności toczenia kolejnego postępowania, co rozstrzyga o jego interesie prawnym. Powołał się nadto na fakt zawieszenia przez Sąd Rejonowy w M. postępowania w sprawie I C 490/14 o bezumowne korzystanie na zasadzie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. Ponadto interes prawny powoda realizuje się w materializacji roszczeń wobec pozwanej związanych z zajmowaniem przez nią nieruchomości, ustaleniu kwestii ewentualnych pozwaną wynikających ze stosunku dożywocia jak również eliminacji ewentualnych roszczeń osób trzecich wobec powoda w związku z dokonanymi przez niego rozporządzeniami nieruchomością.

Zarzucił nadto, że wynikająca z art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca wyroku dotyczy związania sentencją, a nie uzasadnieniem wyroku innego sądu, czyli przesłankami faktycznymi i prawnymi przyjętymi za jego podstawę, gdyż zakresem prawomocności materialnej jest objęty tylko ostateczny wynik rozstrzygnięcia a nie jego przesłanki. W szczególności nie jest sąd związany ustaleniami faktycznymi dotyczącymi stanu L. J. z innego postępowania, a winien dokonać samodzielnych ustaleń w toku niniejszego postępowania, od czego się uchylił.

Na rozprawie apelacyjnej (czas rozprawy; 00:09:22) pełnomocnik powoda zarzucił ponadto, że zastosowana przez Sąd I instancji stawka wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu została zaniżona.

W odpowiedzi na apelację pozwana wniosła o jej oddalenie i o zasądzenie na rzecz pełnomocnika pozwanej kosztów zastępstwa adwokackiego w postępowaniu odwoławczym według norm przepisanych wraz z podatkiem VAT, oświadczając, że pomoc ta nie została opłacona ani w całości ani w części.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że bezzasadne są podniesione w niej zarzuty naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. O naruszeniu art. 233 § 1 k.p.c. mającym wpływ na wynik sprawy można mówić w sytuacji, gdy skutek wadliwej oceny dowodów sąd orzekający dokonał wadliwych ustaleń faktycznych. Skuteczne podniesienie tego zarzutu wymaga zatem wskazania na konkretne okoliczności faktyczne mające znaczenie dla rozstrzygnięcia, które wskutek błędnej oceny dowodów nie zostały przez sąd ustalone, albo na konkretne okoliczności faktyczne, które miały znaczenie dla rozstrzygnięcia i które zostały przez sąd ustalone, mimo, że prawidłowo oceniony materiał dowodowy nie dawał podstaw do ich ustalenia. Natomiast powód nie wskazał, podnosząc zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., na takie okoliczności, a jedynie zakwestionował wyrażoną przez Sąd I instancji ocenę prawną dotyczącą braku istnienia po stronie powoda interesu prawnego w wytoczeniu powództwa

o ustalenie. Z kolei zarzut, iż w zaskarżonym wyroku błędnie przyjęto, że nie wykazano ważności umowy zawartej pomiędzy stronami jest bezzasadny z tej przyczyny, że oddalenie powództwa przez Sąd I instancji nastąpiło nie ze względu na niewykazanie przez powoda jego twierdzeń co do okoliczności rozstrzygających o ważności umowy, ale z powodu braku interesu prawnego powoda w wytoczeniu powództwa o ustalenie. Nadto kwestia czy umowa ta była ważna, czy nie była ważna nie jest faktem podlegającym ustaleniu, ale oceną prawną i oceny prawnej nie można skutecznie kwestionować z powołaniem się na naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. Powód natomiast nie wskazał w apelacji – uzasadniając ten zarzut - faktów, których błędne ustalenie lub błędny brak ustalenia doprowadzić miałyby do nieprawidłowej – zdaniem powoda – oceny prawnej. Powołanie się w tym kontekście przez powoda dodatkowo na naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. w niczym powyżej oceny nie zmienia. Powód uzasadniając ten zarzut nie powołał żadnych okoliczności faktycznych, które miałyby podlegać ustaleniu w drodze opinii biegłego – uczynił to dopiero w odniesieniu do zgłoszonego jako ewentualny zarzutu naruszenia art. 227 i 228 § 4 k.p.c., w przedmiocie którego rozważania zostaną przedstawione w dalszej części uzasadnienia. Powoływał się natomiast w kontekście tego zarzutu na fakt zawarcia umowy z pozwaną w formie aktu notarialnego – co zostało w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku ustalone jako okoliczność bezsporna i jako taka nie wymagająca dowodu, w szczególności dowodu z opinii biegłego. Inną zupełnie kwestią jest, czy pomimo złożenia przez strony zgodnych oświadczeń woli w formie aktu notarialnego oświadczenie pozwanej było ważne. Wszelako powtórzyć w tym miejscu należy, że Sąd I instancji rozstrzygnięcie swoje oparł na uznaniu, że powód nie ma interesu prawnego w uzyskaniu wyroku ustalającego ważność tej umowy.

Nie jest również uzasadniony podniesiony w apelacji zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku zawiera wszystkie elementy przewidziane w tym przepisie i jego treść pozwala na odtworzenie toku rozumowania, które doprowadziło Sąd I instancji do wydania rozstrzygnięcia. Tak sporządzone uzasadnienie pozwala na kontrolę instancyjną wyroku. Natomiast okoliczność, że zawarte w uzasadnieniu wyroku ustalenia faktyczne i wyrażone w nim oceny są niezgodne z oczekiwaniami powoda nie świadczy o naruszeniu art. 328 § 2 k.p.c.

Brak jest w końcu podstaw do uznania, że Sąd I instancji dopuścił się naruszenia art. 6 k.c. Kwestia, czy to na pozwanej czy na powodzie ciążył ciężar dowodu wykazania, że po stronie pozwanej zachodził stan uzasadniający ocenę, że przedmiotowa umowa jest nieważna nie miała bowiem znaczenia dla rozstrzygnięcia w sytuacji, gdy uzasadnieniem oddalenia powództwa nie było ustalenie, że umowa ta jest nieważna, ale uznanie przez Sąd I instancji, że po stronie powoda nie zachodzi interes prawny w uzyskaniu wyroku ustalającego ważność tej umowy.

Wobec bezzasadności powyższych zarzutów Sąd Apelacyjny akceptuje ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd I instancji – z tym zastrzeżeniem, że nie podziela oceny wyrażonej przez ten Sąd co do kwestii związania ustaleniami dokonanymi w sprawie w sprawie I C 186/06 - i przyjmuje je za własne co czyni zbędnym powtarzanie ich.

Bezzasadne są również podniesione w apelacji zarzuty naruszenia art. 365 k.p.c. (omyłkowo opisanego w pkt III zarzutów jako zarzut naruszenia art. 356 k.p.c. gdyż merytoryczna treść zarzutu w ogóle nie odnosi się do uregulowania zawartego w art. 356 k.p.c.) oraz art. 328 § 2 k.p.c. Co do zarzutu naruszenia tego ostatniego przepisu należy przypomnieć, że uzasadnienie zaskarżonego wyroku zawiera wszystkie elementy przewidziane w tym przepisie i jego treść pozwala na odtworzenie toku rozumowania, które doprowadziło Sąd I instancji do wydania rozstrzygnięcia i sporządzone w ten sposób uzasadnienie pozwala na kontrolę instancyjną wyroku. W szczególności w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku znalazł się wywód dotyczący związania Sądu I instancji ustaleniami dokonanymi w sprawie sygn. akt I C 186/06 i - mimo, że wskutek oczywistej omyłki powołano w nim art. 356 k.p.c. zamiast adekwatnego w tym przedmiocie art. 365 § 1 k.p.c. - wywód ten jest zrozumiały. Odnosząc się natomiast do zawartych w pkt II i III apelacji zarzutów naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. wskazać należy, że zagadnienie związania innych sądów ustaleniami, które stanowiły podstawę wydanego w postępowaniu cywilnym orzeczenia co do istoty sprawy, jest zagadnieniem kontrowersyjnym. Zasadniczo moc wiążąca przewidziana w art. 365 § 1 k.p.c. odnosi się jedynie do sentencji takiego rozstrzygnięcia (por. orzeczenia SN z dnia 13 stycznia 2011 r., III CSK 94/10, LEX nr 738402; z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, LEX nr 1628952; z dnia 25 czerwca 2014 r., IV CSK 610/13, LEX nr 1537274), aczkolwiek niekiedy rozciąga się moc wiążąca na również na podstawę faktyczną orzeczenia (por. wyrok SN z dnia 20 listopada 2014 r. V CSK 6/14, LEX Nr 1604655, wyrok SN z dnia 19 października 2012 r. V CSK 485/11, LEX nr 1243099). W realiach rozpoznawanej sprawy przedstawione w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku stanowisko, iż Sąd

w tej sprawie był związany poczynionym przez Sąd Rejonowy w M. w sprawie I C 186/06 ustaleniami faktycznymi dotyczącymi działania L. J. w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli, jawi się jako nietrafne. Fakt zajęcia w uzasadnieniu takiego stanowiska przez Sąd I instancji nie miał jednak znaczenia dla oceny prawidłowości rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku. Rozstrzygnięcie o oddaleniu powództwa zapadło bowiem ostatecznie dlatego, że Sąd I instancji ocenił, że powód nie ma interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c.

Bezzasadny w końcu okazał się zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i bezpodstawne przyjęcie, że powód nie posiada interesu prawnego we wniesieniu powództwa. Sąd Apelacyjny podziela wyrażony przez Sąd I instancji pogląd, iż interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. to obiektywna (czyli rzeczywiście istniejąca), a nie tylko hipotetyczna (czyli w subiektywnym odczuciu strony) potrzeba prawna uzyskania wyroku odpowiedniej treści, występująca wówczas, gdy powstała sytuacja rzeczywistego naruszenia albo zagrożenia naruszenia określonej sfery prawnej. Praktycznie rzecz biorąc, interes prawny występuje wtedy, gdy sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a jednocześnie interes ten nie podlega ochronie w drodze innego środka. Z kolei brak interesu prawnego, jako przesłanki powództwa z art. 189 k.p.c., zachodzi wówczas, gdy strona nie ma jakiegokolwiek potrzeby ustalania stosunku prawnego lub prawa, gdyż jego sfera prawna nie została ani naruszona, ani zagrożona przez pozwanego.

W świetle powyższych wywodów w realiach rozpoznawanej sprawy rzeczywiście nie można dopatrzeć się po stronie powoda interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. Zważyć należy, że przedmiotowa umowa o dożywocie została zawarta pomiędzy pozwaną (jako zbywcą) a powodem (jako nabywcą) w dniu 6 kwietnia 2001 r. Następnie powód przekazał uzyskaną na podstawie tej umowy nieruchomość stanowiącą działkę nr (...) M. P. na podstawie umowy darowizny z dnia 28 września 2006 r. Powyższe rozporządzenie nieruchomością, którego następstwem było ujawnienie M. P. jako właściciela w księdze wieczystej, stanowiło przyczynę, dla której powództwo w sprawie I C 186/06 przed Sądem Rejonowym w M. zostało uwzględnione w stosunku do M. P., a oddalone – wobec braku legitymacji biernej – w stosunku do powoda. W tym kontekście nietrafne są twierdzenia powoda powołane na uzasadnienie interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., a mianowicie iż wyrok uwzględniający powództwo w niniejszej sprawie będzie dla powoda stanowił podstawę do wpisu do księgi wieczystej nieruchomości jako jej właściciel w miejsce ujawnionej tam obecnie pozwanej. Jeżeli bowiem rzeczywiście – jak to twierdzi powód – w rzeczywistości nie zachodziła po stronie pozwanej wada oświadczenia woli, która została przez Sąd Rejonowy w M. przyjęta za podstawę uznania umowy dożywocia z dnia 6 kwietnia 2001 r. za nieważną, to w chwili obecnej właścicielką tej nieruchomości byłby nie powód, ale – na podstawie umowy darowizny z dnia 28 września 2006 r. – M. P.. W oparciu o ewentualny wyrok uwzględniający powództwo w niniejszej sprawie powód nie mógłby zatem zostać ujawniony w księdze wieczystej jako właściciel, gdyż w rzeczywistości nie jest jej właścicielem. Nie mogłaby zostać z kolei na podstawie tego wyroku jako właścicielką ujawniona M. P., gdyż na przeszkodzie temu stanąłby wyrok wydany w sprawie sygn. akt I C 186/06 przed Sądem Rejonowym w M. jako korzystający w stosunku do M. P. i L. J. z powagi rzeczy osądzonej. Ekspozowane przez powoda stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 października 2011 r. (IV CSK 13/11) w niczym powyższej oceny nie zmienia. Sąd Najwyższy, akceptując w tym orzeczeniu pogląd, zgodnie z którym podstawą wpisu w księdze wieczystej usuwającego niezgodność może być wyrok ustalający nieważność umowy na podstawie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c., na podstawie której dokonano wpisu nowego właściciela nieruchomości, podzielił zarazem pogląd wyrażony w postanowieniu SN z dnia 25 sierpnia 2011 r. (II CSK 665/10, OSNC-ZD 2012/3/50), że wyrok sądu stwierdzający nieważność umowy, na podstawie której ujawniono w księdze wieczystej prawo własności nieruchomości, może stanowić podstawę wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym nieruchomości, jeżeli w chwili rozpoznawania wniosku o wpis (wykreślenie dotychczasowego wpisu) rzeczywisty stan prawny nieruchomości jest zgodny ze stanem wynikającym z wpisu dokonanego przed zawarciem tej umowy. Natomiast w realiach niniejszej sprawy taki stan rzeczy nie zachodzi, gdyż nieuchronną konsekwencją uznania umowy dożywocia z dnia 6 kwietnia 2001 r. za ważną musi być uznanie, że rzeczywistą właścicielką nieruchomości jest M. P.. Powód nie powołał si bowiem (ani nie udowodnił), aby zaszły jakiegokolwiek okoliczności, które skutkowałyby w tej sytuacji nieskutecznością

rozporządzenia przezeń tą nieruchomością na rzecz M. P. umową darowizny z dnia 28 września 2006 r. Prowadzi to do wniosku, że ewentualne uwzględnienie powództwa w niniejszej sprawie w niczym nie wpływałoby na stanowisko prawne powoda w zakresie w jakim prawa jego miałyby zostać ujawnione w księdze wieczystej, gdyż wyrok taki – wbrew twierdzeniom powoda - nie mógłby stanowić podstawy do wpisu powoda jako właściciela do księgi wieczystej.

Wyrok ustalający ważność umowy darowizny z dnia 6 kwietnia 2001 r. nie miałby również znaczenia dla powoda w kontekście możliwości uzyskania przezeń władztwa nad nieruchomością będącą przedmiotem tej umowy. Uwzględnić należy, że wyrokiem z dnia 11 lutego 2014 r. (sygn. akt I C 43/10) Sąd Rejonowy w M. uwzględnił powództwo L. J. o eksmisję między innymi powoda oraz M. P. (mającej być jego następczynią prawną na podstawie darowizny z dnia 28 września 2006 r.) z budynku znajdującego się na nieruchomości objętej działką nr (...). Wyrok ten został wykonany, co wynika z niekwestionowanego odpisu zaświadczenia z k. 196, co przemawia za domniemaniem, że w chwili jego wykonania był prawomocny, gdyż z treści jego nie wynika, aby opatrzone go rygorem natychmiastowej wykonalności. Sam powód nie podnosił w niniejszej sprawie twierdzenia, aby wyrok ten nie był prawomocny. Wyrok ten, jako wydany pomiędzy tymi samymi stronami co niniejsze postępowanie, korzysta - zgodnie z art. 366 k.p.c. - z powagi rzeczy osądzonej. Ma to takie znaczenie, że powołując się na ważność umowy z dnia 6 kwietnia 2001 r. (nawet gdyby hipotetycznie doszło do ustalenia jej ważności w niniejszej sprawie) powód nie mógłby wytoczyć przeciwko pozwanej powództwa o wydanie tej nieruchomości, albowiem w przedmiocie tym prawomocnie rozstrzygnięto w sprawie sygn. akt I C 43/10. Powód nie mógłby również ewentualnego wyroku uwzględniającego powództwo w niniejszej sprawie powołać jako podstawy skargi o wznowienie w sprawie I C 43/10, albowiem fakty i dowody przemawiające za ważnością umowy dożywocia z dnia 6 kwietnia 2001 r. mógł powoływać w postępowaniu sygn. akt I C 43/10, czego nie uczynił, gdyż – jak ujawnia uzasadnienie wyroku z dnia 11 lutego 2014 r. – bezspornym było w tej sprawie, że powódka jest właścicielem spornej w niej nieruchomości (a zatem powód w tamtym postępowaniu nie powoływał się na ważność umowy z dnia 6 kwietnia 2001 r.) a pozwani w tej sprawie oparli swoją obronę na zarzucie zatrzymania. Zatem ewentualne uwzględnienie powództwa w niniejszej sprawie w niczym nie wpłynęłoby na stanowisko prawne powoda w aspekcie uprawnienia do władania nieruchomością, która była przedmiotem umowy z dnia 6 kwietnia 2001 r.

Na marginesie wskazać należy, że z sentencji wyroku z dnia 11 lutego 2014 r. (sygn. akt I C 43/10) wynika z sposób nie budzący wątpliwości, że na datę jego wydania, tj. na dzień 11 lutego 2014 r., pozwanemu nie przysługiwało żadne skuteczne wobec powódki uprawnienie do korzystania z nieruchomości będącej przedmiotem spornej umowy dożywocia. W szczególności zaś nie można przyjąć, w świetle sentencji tego rozstrzygnięcia, aby w dacie 11 lutego 2014 r. powód był właścicielem tej nieruchomości, a pozwanej nie służyło w tej dacie powoływane w sprawie I C 43/10 uprawnienie w postaci prawa własności spornej nieruchomości. Wyrok ten, zgodnie z art. 366 k.p.c., korzysta pomiędzy stronami z powagi rzeczy co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia w tej sprawie. Dotyczy to również kwestii, czy powód na datę wydania tego wyroku nabył skutecznie od pozwanej własność nieruchomości umową z dnia 6 kwietnia 2001 r. Skoro bowiem w sprawie I C 43/10 Sąd Rejonowy w M. rozstrzygnął prawomocnie o braku uprawnień zarówno powoda jak i M. P. do nieruchomości stanowiącej działkę nr(...) a tym samym rozstrzygnął również o ważności umowy dożywocia z dnia 6 kwietnia 2001 r. i o skuteczności zawisłego od ważności tej umowy rozporządzenia mającego wynikać z umowy darowizny z dnia 28 września 2006 r. Tych rozstrzygnięć powód, objęty powagą rzeczy osądzonej w sprawie I C 43/10, nie może już skutecznie podważać w niniejszym postępowaniu.

Nie może również świadczyć o interesie prawnym powoda w rozumieniu art. 189 k.p.c. fakt zawieszenia postępowania w sprawie I C 490/14. Skoro bowiem kwestia uprawnień powoda do nieruchomości mająca wynikać z ważności umowy z dnia 6 września 2001 r. jest przesłanką rozstrzygnięcia w tej sprawie, to powodowi nie jest potrzebny wyrok uwzględniający powództwo w niniejszej sprawie aby wykazywać w tamtym postępowaniu swoje uprawnienia (o ile w kontekście rozstrzygnięcia zapadłego w sprawie I C 43/10 wykazywanie tego byłoby w ogóle dopuszczalne). Powództwo z art. 189 k.p.c. nie służy bowiem do dostarczania materiału dowodowego na potrzeby innych toczących się postępowań.

Również powołana w apelacji bez bliższego sprecyzowania „materializacja” roszczeń powoda wobec pozwanej związanych z zajmowaniem przez nią nieruchomości, ustalenie kwestii ewentualnych relacji z pozwaną wynikających ze stosunku dożywocia czy eliminacja ewentualnych roszczeń osób trzecich wobec powoda w związku z dokonywanymi przez niego rozporządzeniami nieruchomością, nie konstytuują po stronie powoda interesu prawnego w skutecznym wytoczeniu powództwa o ustalenie. Nie ma bowiem potrzeby wytaczania powództwa o ustalenie w celu uzyskiwania prejudykatów na potrzeby innych postępowań, które pomiędzy powodem a pozwaną, czy pomiędzy powodem a osobami trzecimi mogą zawisnąć w związku z kwestią istnienia lub braku uprawnienia powoda do nieruchomości będącej przedmiotem umowy z dnia 6 kwietnia 2001 r.

Powyższy stan rzeczy oznacza, iż podzielić należy ocenę Sądu I instancji w kwestii braku po stronie powoda interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. czego konsekwencją było oddalenie powództwa.

Bezzasadność powyższych zarzutów apelacji rozstrzyga zarazem o bezzasadności zgłoszonego jako ewentualny zarzutu art. 227 k.p.c. i art. 278 § 1 k.p.c. polegające na oddaleniu wniosków dowodowych powoda. Brak po stronie powoda interesu prawnego w żądaniu ustalenia, że umowa z dnia 6 kwietnia 2001 r. jest ważna, wykluczał bowiem potrzebę przeprowadzania postępowania dowodowego obejmującego wnioskowane przez powoda opinie biegłego i przesłuchanie świadków i stron. Nawet gdyby fakty, które miały zostać zgodnie z wnioskami powoda dowodami tymi ustalone, to wobec braku interesu prawnego powództwo i tak podlegałoby oddaleniu.

Bezzasadny jest w końcu zarzut zaniżenia w pkt III zaskarżonego wyroku wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi. Pozew w niniejszej sprawie został złożony w dniu 2 listopada 2016 r. a zatem zastosowanie do określenia wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu powoda znajdowały przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 1714) gdyż weszło ono w życie z dniem 2 listopada 2016 r. Wartość przedmiotu w sprawie wynosi 150.000 zł. a zatem pełnomocnikowi z urzędu należało się – tak jak to zasadnie uznał Sąd I instancji - wynagrodzenie w stawce wynoszącej 3600 zł. (§ 8 pkt 6 w/w Rozporządzenia). Po podwyższeniu o stawkę podatku od towarów i usług wynagrodzenie pełnomocnika wynosi przyznaną zaskarżonym wyrokiem kwotę 4428 zł. Podzielić przy tym należy w całym zakresie trafne wywody Sądu I instancji zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku co do braku podstaw przyznania pełnomocnikowi wynagrodzenia podwyższonego do 150%.

Mając powyższe na uwadze apelacja podlegała oddaleniu jako bezzasadna, o czym orzeczono w pkt 1 sentencji na zasadzie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono w pkt 2 sentencji na zasadzie art. 102 k.p.c. uznając, że ujawniona w sprawie trudna sytuacja materialna powoda w powiązaniu z faktem, że z uwagi na charakter niniejszej sprawy, powód mógł subiektywnie być przekonany o zasadności złożonego środka odwoławczego, składają się na szczególnie uzasadniony przypadek uzasadniający odstąpienie od obciążania powoda kosztami procesu.

O wynagrodzeniach pełnomocników z urzędu stron orzeczono w pkt 3 sentencji, na zasadzie § 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 1714), przyznając obu pełnomocnikom wynagrodzenia w stawkach wynikających z § 8 pkt 6 w zw. z § 16 ust. 1 pkt 2 tego rozporządzenia powiększone o stawki podatku od towarów i usług zgodnie z § 4 ust. 3 tego rozporządzenia.

SSA Józef Wąsik SSA Sławomir Jamróg SSO (del) Wojciech Żukowski